

MARKEDET¹⁾

1. DEL

Levnedsmiddel-, Raavare- og Halvfabrikat-Markedet.

Af *Julius Hirsch.*

DISPOSITION

I. Del.

Levnedsmiddel-, Raavare- og Halvfabrikat-Markedet.

- 1) Markedets Opgaver i Fortiden.
- 2) Nutidsforskydninger i Markedsopgaver — »Det ideelle Marked«.
- 3) Markedernes Arbejds- (Funktions)-Deling
 - a) Markedernes Engroshandels-Funktioner
 - b) Markedernes tre Tidsaldre: det frie, det privat- og det statskontrollerede Marked
 - c) »Markeder inden for Markedet« (»Markt im Markte«)
- 4) Byernes Levnedsmiddelmarkeder
 - a) Torvehandelen
 - b) Torvehallen og dens Udvikling
 - c) Udviklingen af Engros-Torvehallen i Særdeleshed (»Wholesale Terminal Produce Market«)
- 5) Engrosmarkeder for Raastoffer og Halvfabrikater
 - a) Inddelingsprincip: Forbindelse og Adskillelse mellem Varer og Marked
 - b) Raavarernes fire vigtigste Markedsformer
 - c) Noteringskommissioner og andre »Markedssurrogater«
 - d) Det gamle Specialmarked og dets Videreudvikling
 - e) Prøvemarkedet
 - f) Engros-Auktioner
 - aa) Engros-Auktionens Udvikling og vigtigste Omraader
 - bb) De indenlandske Auktioner i Særdeleshed (lokale og regionale)
 - cc) Verdenshandels-Auktioner
 - dd) Yderligere Arbejdsdeling: Auktioner i henholdsvis Producent- og Konsumentomraader
 - ee) Salgsform og Teknik
 - ff) Prisdannelsen paa Engros-Auktionerne

¹⁾ Denne Artikel udgør en Del af den omarbejdede Udgave af min Bog »Der moderne Handel«, 2. Opl. Tübingen 1925. Bogen vil paa Dansk udkomme i 2 Bind, først Bd. 1: Den moderne Engroshandel, hvortil nærværende Artikelserie hører, som træder i Stedet for den tidligere § 11. Forfatteren vil være taknemmelig for Udtalelser angaaende de her behandlede Spørgsmaal.

II. Del.

Børsen, særlig med Henblik paa Varebørsen.

- 1) Børsens Karakter
- 2) De forskellige Børsformer
- 3) Børsens særlige Opgaver og Forretningsformer

III. Del.

Markedet for industrielle Produkter.

- 1) Genopblomstring under nye Former
 - 2) Prøvemessen
 - 3) Udstillingen
- Tillæg: Markedernes Forskydning

LITTERATURFORTEGNELSE

Markedsvæsenet i Almindelighed

Litteratur: *Pantlen*: Märkte und Messen, i Handwörterbuch der Staatswissenschaften. IV. Opl.; *Jessen*: Märkte und Messen, i Wörterbuch der Volkswirtschaft 1931; *Hellauer*: Handelsverkehrslehre in »Die Handelshochschule«, Leipzig 1929, Kap. III Der öffentliche Handelsverkehr. Oberparleiter, Arts Märkte i Handwörterbuch der Betriebswirtschaft 2. Opl.

Schumacher, Herm.: Die Organisation des Weltmarktes für Qualitätswaren, i »Festschrift für Julius Wolf, Der internationale Kapitalismus und die Krise, Stuttgart 1932«; *Wiedenfeld, K.* Art. Weltmarkt i Wörterbuch der Volkswirtschaft, 1931; af ældre Litteratur yderligere: Schriften des Vereins für Sozialpolitik Bd. 128—30.

Hardy, Ch. O.: Art. Market in Encyclopaedia of Social science, Bd. X, S. 131/32 (en rent teoretisk Begrebsdiskussion); *Ryan, F. W.*: Functional Elements of Market Distribution, Harvard Business Review, Bd. XII, Nr. 2, Jan. 1935, S. 205—24; *Maughan*: Markets of London, London 1931 (journalistisk, uensartet i Fremstillingen, behandler ogsaa alle Londons Børser).

Skandinavisk Litteratur: *Vibæk, Marius*: Den danske Handels Historie, København 1932—38. *Kjær-Hansen Max.*: Detailsalget, København 1937. *Törnqvist, Gerhard*: Detaljhandels Bok, Livsmedel Organisation, Stockholm 1937.

Særlig om Markeder for Landbrugsprodukter: *Seedorf-Hesse*: Landwirtschaftliche Marktlehre, Berlin 1932, S. 287—309; *Boyse, J. E. and J. P. Maxton*: Agricultural Marketing, og den der opgivne Litteratur, der næsten udelukkende er engelsk-amerikansk: meget instruktive, planmæssige Undersøgelser foretaget af det engelske *Ministry of Agriculture and Fisheries*, Reports on the Marketing in England and Wales, Economic Series Nr. 7, 9 Kartoffler, 12 Svin, 15 Frugt, 18 Hvede, Byg, Havre, 20 Kvæg, 22 Ost, 24 Frugter, 25 Gemyse, 28 Honning og Bivoks, 28 Svin og Skinke, 29 Faar, Faarekod og Lam, 30 Smør og Fløde, 34 Kartoffler, 35 Uld, 37 Reorganisationsberetning om Svin og Svineprodukter, det samme for Mælk i 3 og 44, Humle 46.

Om danske Forhold: Andelsbladet: Om Københavns Torvevæsen. *A. Clemmensen*: Angaaende Københavns Kvægtorv, Københavns Kommunebest. 1929; sammenfattet i Københavns Kommunekalender 1938, S. 128—34.

Angaaende ugentlige Markeder, Detail- og specielt Engros-Torvehaller:

Sherman, Caroline, B.: Art. Municipal Markets in *Encyclopaedia of Social Science*. Bd. X, S. 139—44 (med engelsk, amerikansk, til dels noget ældre Litteratur); desuden *Zola, E.*: *Le ventre de Paris* (En Fremstilling af Forholdene ca. 1890); *Lange*: Die Versorgung der grosstädtlichen Bevölkerung mit Nahrungsmitteln usw., *Schmoller's Jahrbücher*, Bd. 157 (1911); *Krämer*: Die Markthallen und ihre Hilfskräfte, Bonn 1914; for Tyskland ret indgaaende: *Ausschuss zur Untersuchung der Erzeugungs- und Absatzbedingungen der deutschen Wirtschaft (Enquête-Ausschuss)* III. Abt. 9. Arbeitsgruppe (Handel), særlig Bd. 5, Einzelhandel mit Lebensmitteln und Kolonialwaren, 1929, Bd. 7, Ladenhandel und ambulanter Handel mit Obst und Gemüse 1919 og Bd. 12 og Grosshandel mit Lebensmitteln und Kolonialwaren 1930; for England de fleste Bind af »Economic Series«, direkte Artikler angaaende Markeder især: Markets and Fairs Nr. 13, 14 og 26, i alt 6 Fremstillinger fra alle Landsdele. For U. S. A. ogsaa *Beckmann-Engle*, Wholesaling, S. 130—33.

For Frankrig: *Manuel Pratique des Commissionaires-Priseurs*, Paris 1927. Angaaende *Specialmarkeder og Engroshandels-Auktioner*: *Cherington, P. F.*: Art. Auctions in *Encyclopaedia of Social Science*, Bd. II, S. 309—10 (med noget Litteratur); *Jessen*: Art. Auktion im Wörterbuch der Volkswirtschaft 1931; *Oberparleiter*: Art. Versteigerungsmärkte im Handwörterbuch der Betriebswirtschaftslehre (Nicklisch), Stuttgart 1928; v. *Thenen*: Auktionen in Verhandlungen des Deutschen Industrie- und Handelstages 1927, Heft 7 (Einzelhandelsausschuss); *Ehrenberg*: Art. Auktionen im Handw. d. Staatsw. IV; desuden *Maurette*: *Les grands marchés de matières premières*, Paris 1923 (2. Aufl.); *Kröhne, Marie*: Die Grosshandelsversteigerungen, Z.f.St., Ergänzungsheft XXII; *Oppersdorf*: Die Produkte der Viehzucht und der genossenschaftliche Handel, Habelschwerdt 1911; *Pfeifer, O.*: Das öffentliche Versteigerungswesen, Diss. München T. H. 1932.

Desuden over enkelte særlige Markedsformer: *Schürtz-Plenge* Zeitschrift für Staatswissenschaft IV Jahrgang (angaaende Orientens Bazarer) S. 145; *Schmidt-Bangel*: Das Versteigerungsgewerbe, seine Kosten und sein Ertrag, Nr. 12 der Schriftenreihe der Forschungsstelle für den Handel, Berlin 1933.

Moderne Messer.

Kulischer, Jos.: Art. Fairs in *Encyclopaedia of Social science*, Bd. VI med megen Litteratur; dertil den meget omfattende Litteratur om Leipziger Messen, særlig *Heubner*: Der Musterlagerverkehr der Leipziger Messe, Tübingen 1904 og samme *Forfatter*: Die Leipziger Messe, Leipzig 1909; *Jähni*: Die Entwicklung und Bedeutung der Handelsmessen, Leipzig 1922; *Leyser*: Die deutschen Messen seit Beginn des Weltkrieges, Berlin 1922; endvidere en Serie Skrifter udgivet af *Institut für Konjunkturforschung* og *Leipziger Messamt* i Forening: Die Lage der verarbeitenden Industrie im Lichte der Leipziger Herbstmesse 1929—31 Berlin (Hobbing), endvidere *Pröpper*: Messestatistik im Allg. Statist. Archiv, Bd. 16, S. 85; *Messamt der deutschen Industrie's* Publikationer, udgivet siden 1922; *W. Ludwig*: Die Leipziger Messe, Berlin 1930.

Angaaende Messer i Rusland: *Wiedensfeld* i Russlands Kultur und Volkswirtschaft, Berlin und Leipzig 1913, S. 257 ff; ogsaa Beretningerne »Aus der Volkswirtschaft der USSR« indtil 1938; desuden *F. Lasglo*: Die USSR auf ausländischen Messen und Ausstellungen, Sowjetwirtschaft und Aussenhandel, 10. Jahrg. Nr. 15 (1931) S. 9.

Angaaende messelignende Foranstaltninger afholdt af Andelselskaber og Storforetagender: *van Norden*: Die Einkaufsvereine der Händler, Nürnberg 1913; *Cassau*: Die britischen Konsumvereine, 2. Opl. Basel 1934. The new history of the C. W. S. (Cooperative Wholesale Society). Manchester 1938.

Varebørser.

Ældre tysk Litteratur indtil ca. 1924 samlet af *W. Prion*: Art. Börsenwesen im Handw. d. Staatsw., Bd. IV. *Obst*: Geld-, Bank- und Börsenwesen, 27. Opl. Stuttgart 1930; *A. Hilbrink*: Die Warenbörse, Leipzig 1925.

Skandinavisk: *Z. D. Lando*: Bank og Børs, København.

Leveret S. Lyon: Art. Commodity Exchanges in Encyclopaedia of Social science, Bd. IV, S. 44—48 med Litteratur indtil 1929. *M. Nadler*: Art. Stock Exchange in Encyclopaedia of Social science, Bd. XIV, S. 297—402 med Litteratur indtil 1931; *Ch. O. Hardy*: Art. Hedging: Encyclopaedia of Social science, B. VII. S. 305—7, Litteratur indtil 1931. *R. S. Vaile and P. L. Slagwold*, Market Organization, New York 1930 Ch. 14.

S. S. Heubner: Art. »Arbitrage« in Encyclopaedia of Social science, Bd. I, S. 150—51 med Litteratur indtil 1926. *Swoboda-Fürst*: Die Arbitrage, 16. Opl. Berlin 1925. *W. H. S. Stevens*: Relationship of Cash and Future Prices »The Annals« Maj 1931; *Hellauer*: Handelsverkehrslehre §§ 73—79.

Særlig angaaende Vareterminforretningen: *S. Student*: Der Wareterminhandel an den internationalen Weltbörsen, Leipzig 1929; meget omfattende: Report of the Federal Trade Commission on the Grain Trade, 4 Bind Washington 1920—24; *I. A. Todd*: The Marketing of Cotton from the Grower to the Spinner, London 1934; *Herb. Braun*: Das Baumwolltermingeschäft etc. Stuttgart 1936.

1. Markedets Opgaver i Fortiden.

Markedet opstod, hvor et større Antal Mennesker regelmæssigt kom sammen. Efter Stammeforsamlinger, efter Kirke og Messe fandt Vareomsætning Sted. Markedet opstod ved Omladningspladsen: Hvor vigtige Landeveje mødtes, hvor man fra Sø- eller Flodtrafik maatte skifte til Landtrafik, ganske særligt hvor Vinteren tvang Færdslen fra den mindre, hurtigt tilfrosne Flod over paa den store Strøm (Nishnij Nowgorod), udvikledes Vareomsætningen, først ofte under usigelig vanskelige Betingelser. Der fandtes ingen Arbejdsdeling mellem Markederne. Detail- og Engroshandelen udførtes under eet eller Side om Side Vare-, Fragt-, Penge- og Kreditmarkedet dannede en Enhed. En særlig »Markeds Ret« eller »Markeds-Fred« var fra gamle Tider nødvendig, fordi Mennesker fra forskellige Retsomraader kom sammen i kort Tid og ikke var i Stand til at føre Processer i Aarevis paa Grund af de alt for menneskelige Stridigheder, der nu engang altid opstod i Markedstiden. Skulde Markedet hævde sin Betydning, maatte Lov og Ret være at finde hurtigt og sikkert paa selve Markedet.

Engang bestod Markedets Hovedbetydning i, at *store Mængder ligeartede Varer samtidig* stilledes til Raadighed *paa en og samme Plads*. Paa Markedet fandtes ingen Risiko paa Grund af Varefremskaffelsen, ingen Misforstaaelse angaaende Handelsobjektets Kvalitet, ingen Kreditgivnings-

risiko — for saavidt man ikke udskød Betalingen fra en Messe til den næste. Endvidere fandtes den for Markedshandelen nødvendige Oplysnings- og Efterretningstjeneste paa selve Markedet. Her fandtes ingen af de store Farer, som hine Tiders usikre Trafikforhold, uudviklede Varetyper og uudviklede Lov- og Statsforhold medførte, og som vanskeliggjorde Handelen med fjerntliggende Egne saa overordentlig. Hertil kom de Lettelser, som ydedes Markedshandelen gennem den hurtigvirkende »Markedsdomstol«. Denne var gennem mange Aars Erfaring kendt med købmandsmæssige Synspunkter. Dertil kom de Fordele, som betingedes af politisk Sikkerhed, og som økonomisk vidtskuende Myndigheder var i Stand til at skabe. Med et klart Overblik over Udbud og Efterspørgsel, disses Karakter, Størrelse og Nødvendighed fandt Vareomsætningen og frem for alt Prisdannelsen Sted. Prisen, som dannedes, svarede til Udbydernes og Efterspørgernes Styrkeforhold paa selve Markedet. Andre Markeder i en Afstand af en Snes Mil kunde paa samme Tidspunkt fremvise fuldstændig andre Forhold.

2. Nutidsforskydninger i Markedsopgaver.

»Det ideelle Marked«.

Alle disse Fordele, som gennem Aartusinder havde gjort Markedet til Vareomsætningens Samlingspunkt, er i vore Dage for »Handelen med den sidste Forbruger«, Detailafsætningen, næsten uden Betydning. Vore Storbyers Forretningsstrøg danner et vedvarende og overordentlig righoldigt Marked i stor Stil for alle Forbrugsvarer. Kun for Levnedsmidlers Vedkommende har Markedet en vis, øjensynlig langsomt aftagende, Betydning. Ganske anderledes forholder det sig for en gros Handelens Vedkommende. Først saa det ogsaa her ud til, at Markedets Rolle var udspillet. Den moderne Efterretningstjeneste viste jo langt klarere end det største Marked Forholdet mellem Forraad og Behov i Alverdens Lande. Varens Tilstedeværelse ved Handelens Afslutning var ikke længere nødvendig, og den blev det mindre og mindre, jo hurtigere og sikrere Varetransporten foregik, jo større Retssikkerheden blev, og frem for alt, jo mere vis man kunde være paa at modtage kvalitetsmæssigt ensartede Vareleverancer. Netop dette medførte en stadig større Udbredelse af *Distancehandelen*, Køb efter Prøver, ja sluttelig Køb efter Benævnelser (Standardtyper) og Køb paa langt Sigt, ofte med meget fjerne Terminer. Derfor syntes først ogsaa Engroshandelsmarkedets Tid udløbet.

Men samtidig vokser Kravet om hurtig Udligning mellem Udbud og Efterspørgsel stærkt i hele Raa- og Halvfabrikatahandelen. Da

Færdigvarens Fabrikanten kræver ensartede Kvaliteter, bliver en Sortering af de meget uensartede Raavarer nødvendig. Herigennem skabes et stadig voksende Antal Varearter til Udvælgelse. Dette medfører en afgørende Forandring af Markedernes Former, hvis Opgaver samtidig faar stigende Betydning og Rækkevidde.

3. Markedernes Arbejds- (Funktions-)Deling. (Markedernes tre Tidsaldre).

a) Markedernes Engroshandels-Funktioner.

Markederne udfører en lang Række af Engroshandelens Funktioner. Samtidig har de stærkt forøgede Varemængder, de talrige Varekvaliteter og den voksende Afstand mellem Producent og Forbruger medført en overordentlig *Forøgelse af Markedernes Antal*. Disse to Forhold har igen fremmet:

Markedernes Arbejdsdeling og ganske særlig Markedernes Funktionsdeling. En naturlig Inddeling af Varemarkederne faas ved at opstille følgende Betegnelser:

Opkøbsmarkeder (varesamlende Markeder), som frem for alt findes for Landbrugsvarer. I engelsktalende Lande kalder man dem, ogsaa i de officielle Beretninger, »*primary markets*«. Deres Hovedopgave er at samle og viderelede Varen, heraf vel ogsaa Navnet »*shipping markets*«. Samtidig træffer vi paa:

Sorterende Markeder, det vil sige Markeder, hvor man samler og sorterer saa ensartede Kvaliteter, at de svarer til den forarbejdende Industris Krav. Dette sker ofte ved Hjælp af Sælgernes bevidst gennemførte »Varestandardisering«, som er i Overensstemmelse med de vigtigste Markeders Krav. Som Eksempler kan anføres Landbrugets Andelsvæsen i Danmark og, omend i noget andre Former, Frugthandelen i Californien. Utvivlsomt er denne Sortererfunktion »Prøvemarkedets« og »Engroshandelsauktionens« vigtigste Opgave; det samme gælder for de egentlige Varebørser. Ved at danne »Varestandarder« gældende for længere Tidsperioder, skaber Børserne ensartede Varer til industriel Forarbejdning. Men inden for »Varestandarden« — alt-saa inden for de enkelte Standardgruppers Rammer — udvikledes ofte endnu et »Prøvemarked« (sample-market), som svarer til de særlige Krav, som stilles af Aftagere, som køber efter endnu finere Kvalitetsvariationer. Med Rette kalder Herm. Schumacher dette Marked »*Kvalitetsvarens Marked*«.

Utvivlsomt har der udviklet sig »Markeder med rene eller overvejende Fordelingsfunktioner«, ofte to eller flere paa en og den samme

Vares Vej. Hvor man paa Engroshandelsmarkeder foruden Første-handssalg, d. v. s. Salg af store Kvantiteter, sælger mindre Partier, det saakaldte Andenhandssalg, taler man i England og U. S. A. ved Beskrivelsen af denne sidste Handelsform om »*secondary market*«, hvorved man tænker paa *det Marked, som afsætter direkte til Detailhandleren.*

De ca. 20 Kornbørser, som findes i Tyskland, er for Prisdannelsen med Undtagelse af Berlinerbørsen praktiskalt uden Betydning. De andre Børsers Betydning ligger i en *Tilpasning til lokale særlige Krav*, hvilket ogsaa sker ved Hjælp af mindre Prisvariationer. Disse Børser er altsaa paa een Gang Fordelings- og Kvalitetsmarkeder.

I snævert Samarbejde findes paa den ene Side *det danske Salgs-marked* for Smør og Bacon, repræsenteret ved et Noteringsudvalg i København, og paa den anden Side *det engelske Indkøbsmarked* i London. Det virker ikke blot prisdannende, men ogsaa mere og mere som bevidst Mængdefordeler. Det samme gør sig gældende paa Salgs-markederne i Holland og paa Afsætningsmarkederne i de siden Empire-Handelsaftalerne af Ottawa (1932) begunstigede Lande: Australien, New-Zealand og Canada.

Markeder for Fabrikater er gennemgaaende *Engros-Sortimentsmarkeder* i stor Stil — Leipziger- og Lyoner-Messen ligesom de forskellige Udstillinger — fremtræder jo blot som Prøvekufferter i kæmpemæssigt Format, Engroshandelssortimenter, til Dels for mange Lande paa een Gang.

Endelig findes Tjenesteydelses-Markeder i Form af Fragt- og Forsikringsbørser.

Naar man ser bort fra Markederne for industrielle Færdigvarer, er *Prisdannelsen* sikkert Markedets vigtigste Opgave. Det drejer sig her ganske øjensynligt om Markeder — eller Markeder inden for Markederne — hvis Opgave ikke er Opkøb, Fordeling eller Sortering, men derimod Prisdannelse for et større Omsætningsomraade eller for samtlige Markeder, for den enkelte Vare, — *det egentlige Centralmarked.* Ganske vist kan dette kun eksistere paa den brede Basis, som dannes ved den effektive Handel med større, virkelig oplagrede Vare- eller andre Værdimængder. Men disse Varemængder behøver derimod ikke at være oplagret paa det prisdannede Markeds Plads. Paa Bomuldsbørsen i New York forekommer relativt ganske faa prompte Kassa-Forretninger, men dets store Terminsomsætninger hviler paa den brede Basis, som samtlige Markeder og Lagerhuse i De forenede Stater danner.

Centralmarkedets Hovedbetydning beror ikke paa dets effektive Om-sætning, men paa den gennem Spekulation skabte Prisdannelse, som

ikke alene gælder for selve Centralmarkedet, men tillige for de af dette afhængige »primære« og »sekundære« Markeder; og dette i desto højere Grad, jo stærkere Centralmarkederne atter indbyrdes sammenfattes til interlokale og internationale Enheder. Over det synlige reale Marked hævede sig i Tidens Løb

det ideelle Marked.

For Bomuldsprisen i U. S. A. findes der f. Eks. forlængst ikke mere et enkelt amerikansk Marked, som er beherskende. Manchester, Liverpool, Bremen, Lodz og Shanghai gør ogsaa deres Indflydelse gældende hver Markedstime. Jo hurtigere Efterretningstjenesten, jo mere ensartet de vigtigste Kvaliteter bliver, jo hurtigere, ja næsten øjeblikkeligt, udligner Handelen Priserne paa de forskellige Markeder gennem Arbitrage. De enkelte Markedes Isolation er for længst brudt. Ikke *et enkelt Marked* med dets Tilførsler og Efterspørgsel bestemmer Prisen, men *mange Markeders Samvirke* — *det ideelle Marked*. Snart behersker det en Provins, saaledes f. Eks. Mælk i Tyskland, snart et Land, og endelig behersker det alle Lande. *De ideelle Markeders Ideal er Verdensmarkedet, den stolteste af alle Markedsideer*. Før 1931 talte man om et Verdens-Varemarked, Verdens-Kreditmarked, Verdens-Penge-marked, talte om deres Herredømme over den økonomiske Verden. Siden er denne Solidaritet i høj Grad blevet hemmet og lammet paa Grund af Verdenskrisen og den dermed følgende stærkt udviklede Protektionisme. Men i den Udstrækning, som de Dæmninger og Skranker opstaaet ved Statsindgreb, tillader det, virker trods alt endnu »Markedernes Solidaritet.«

b) Markedernes tre Tidsaldre.

Men allerede langt tidligere udskiltes vigtige Markedsopgaver og-saa fra det ideelle Marked. Dette skete i følgende Former:

aa) *Karteller og Syndikater* overtog først Prisdannelsen og dernæst, da Prisdannelsen *alene* kun sjældent virkelig kan beherskes, ogsaa en Regulering af Varefordelingen (nyere tysk Betegnelse: »Marktordnung«). Dette er den første Form for det bundne Marked — »*det privatkontrollerede Marked*«.

bb) *Paa disse Markeder forsvandt i højere og højere Grad Princippet »samme Pris for alle«.*

Salgsbedriftens optimale privatøkonomiske Udbytte bestemmer ofte Prisen alt efter Aftagerens Styrke. »Diskrimination« er denne Udviklings Kendetegn; Dumping udadtil og indadtil tiltager øjensynligt vedvarende.

cc) *Storbedrift og Storforetagender udfører nu bevidst, hurtigt og sikkert samfundsøkonomiske Opgaver, som tidligere ubevidst blev løst af det frie Marked.* Bevidst sørger de for Bortelimination af daarligt arbejdende Bedrifter. Medens det frie Marked kun langsomt lod daarligt arbejdende Virksomheder bukke under, fører Bedriftsstatistik og Bedriftssammenligninger i vore Dage til hurtig Udvælgelse af de økonomisk gunstigste Virksomheder. Samtidig lærer man ved mekanisk Udvælgelse at udfinde de bedst egnede Personer.

dd) *Staten blev i voksende Grad tvunget til selv at overtage flere og flere Markedsopgaver.*

En voksende Del af alt nationalt Arbejde bliver, ogsaa uden for Sovjet, overtaget af det Offentlige, og Staten vil utvivlsomt i stadig større Omfang søge at skabe sig Indflydelse paa den indenlandske Prisdannelse. Siden Verdenskrigen er disse Forsøg, trods modsatte politiske Grundanskuelser hos de allerfleste Staters Regeringsmedlemmer, stadig blevet talrigere. Enten vilde Staten holde Prisen lav (Maksimalpriser, Maksimalrenter) eller drive den i Vejret (Minimalpriser, som f. Eks. ved Danmarks Landbrugsprodukter), eller ogsaa vilde den holde Priserne stabile, for at Pengenes Værdi og dermed Lønniveauet kunde forblive stabilt (Preisstopverordning i Tyskland Oktober 1936).

Naar Prisen ikke mere frit regulerer Strømmen af Varer, Arbejdskraft og Kapital, følger til sidst næsten uundgaaeligt en statslig Regulering af Omsætning, Tildeling, Rationering eller Kontingentering.

Staten har ikke alene søgt at gøre sin Indflydelse gældende paa det indenlandske Marked; men den har tillige grebet ind i selve det store Verdensmarkeds Priser gennem et veludviklet System af »*Valorisationer*» eller Restriktioner, som skulde holde Priserne oppe trods synkende Omkostninger og mod Markedets Tendens.

Det kan derfor i 1939 hævdes, at kun de færreste Priser i Størstedelen af Verden bliver fastsat paa det frie Marked. Privat og offentlig Markedsregulering skaber i Forening det moderne Markedsvæsens ejendommelige Billede.

Tre Tidsaldre virker samtidig paa vort Markedsvæsen — Side om Side — sammen — og mod hinanden:

det frie Marked,

det privatregulerede Marked og

det statskontrollerede eller endog statsligt ledede Marked.

c) »Markeder inden for Markedet« (»Markt im Markte«).

Paa alle regelmæssige Markeder lægger man Vægt paa, at Udbud og Efterspørgsel hurtigt og sikkert mødes. Paa aabne Markeder faar de forskellige Varearter derfor deres særlige Afdelinger.

I Børssalen har ikke blot hver Handlende sit sædvanlige »Stade« (Stand), saaledes som det allerede var Tilfældet paa Nebukadnezars Tid ved Løveporten i Bagdad (findes nu i Berlins Pergamonmuseum); men hvert Værdipapir og hver enkelt Vare har sin Plads i Børssalen, i Europa almindeligvis ved den officielle, med den bestemte Vare betroede, »Kursmæglers« Skranke. Ogsaa denne særlige Gruppering kalder Fagsproget igen »Marked«. Saaledes taler man ved Londons Stock Exchange (Fondsbørs) om »Valutamarked«, »Gummi-Shares-Marked« eller f. Eks. om »Kaffer-Marked« (derved tænker man paa sydafrikanske Papirer).

I den følgende Del af dette Kapitel vil vi kun beskæftige os med det virkelige synlige Marked, altsaa Markedet i Ordets oprindelige Betydning. De nye ideelle Markeder og frem for alt de regulerede og kontrollerede Markeder vil blive fremstillet andetsteds, for saa vidt de har Indflydelse paa Handelens Organisation.

4. Byernes Levnedsmiddelmarkeder.

a) Torvehandelen.

Det ugentligt afholdte Torv har i mindre Byer og »Købstæder« endnu den Dag i Dag beholdt sin oprindelige Betydning. I Orienten udvikledes i Løbet af de sidste Aartier ved Siden af Markedet for Færdigvarer-Bazaren, rigtige Levnedsmiddeltorve, som i Byerne er Detailmarkeder, der afholdes dagligt, medens man *uden for Portene* ugentligt afholder Markeder, der hovedsagelig tjener Engroshandelen. I Vesteuropa udvidedes først det ugentlige Torvs Virkeomraade, medens der senere foregik en afgjort Omlægning, idet Torvehallerne indførtes.

Engang blev Levnedsmidler solgt direkte fra Landmand til Forbruger. Før Kapitalismens Tidsalder indskrænkede de offentlige Mynigheder Handelens Indgreb til det mindst mulige. Moderne Storbyer maa søge deres Forsyninger paa stadig mere fjerntliggende Pladser. Denne Kendsgerning gør Mellemandlerens Indgreb ganske uundværlig.

Af Stor-Berlins Indbyggere hører ikke 2% til Landbruget. Af Berlins Ægforbrug kom i Førkrigstiden kun 3% fra det tyske Rige. Af Paris Mælkeforbrug blev i Aaret 1912 kun 18% dækket af Île de France, mere end $\frac{1}{3}$ kom fra det østlige og sydøstlige Frankrig; Englands Forbrug af Kød, Smør og Æg kommer for Størstedelen over

Havet, store Mængder endog over Ækvator. Leveringen tvang stadig til nye Anlæg og Formidlere paa Varens Vej mod Markedet.

Men ogsaa ved Salget til Byernes Konsumenter voksede snart nye Handelsgrene og Handelsformer frem. Alligevel søgte Byforvaltningerne længe at opretholde det aabne Torv. Man mente, at Torvet i Mod-sætning til Butikshandelen sikrede den umiddelbare Forbindelse med Landmanden, og dermed en gunstigere Pris og Kvalitet.

Som Følge af den voksende Bystørrelse, Citykvarterernes større Udbredelse og den stadig kortere Tid, som Køberen var i Stand eller ønskede at afse paa sine Indkøb, saa man sig nødsaget til ogsaa at *forandre Markedets Form* tilsvarende. Man gik mere og mere fra det *ugentlige* over til det *daglige Marked*. Snart var heller ikke mere et enkelt Marked tilstrækkeligt; man dannede flere, til sidst endda mange i de forskellige Bydele. I nogle Tilfælde dannedes et Marked for samtlige Landbrugsprodukter, i andre specialiseredes det allerede i tidligere Aarhundreder paa enkelte Varer (Smør-, Korn- og Ægmarkedet).

Paa det europæiske Kontinent havde man tidligere næsten udelukkende Markeder, som var dannet og kontrolleret af *Myndighederne*. I England grundlagdes de af Feudalherrerne og var som oftest i privat Besiddelse og Drift. Lignende er Forholdet i U. S. A.. Ligesom i England findes ogsaa her saavel offentlige som private Markeder. De sidstnævnte drives som Regel som Aktieselskaber. Engros-handels-Markeder ejes i U. S. A. ofte, i England undertiden, af Jernbaneselskaberne.

Inden Oprettelsen af Torvehaller fandtes i Berlin i Aaret 1883 20 aabne Ugemarkeder, i Antwerpen i Aaret 1912 19 og i Wien ca. 40.

I den engelske Provins gøres ifølge samtlige Beretninger et stærkt Forsøg paa at fastholde Detailhandelsmarkedet. Men alligevel fortrænges Landmanden overalt, hvor der oprettes Markedshaller, af den Handlende, og Detailhandelen igen af Engroshandelen. For Levnedsmiddel- og Uldmarkeder gælder f. Eks. for det østlige og sydlige England følgende Tal:

Markeder i det østlige og sydlige England i 1929¹⁾.

	Offentlige	Private	I alt
<i>Kun Detailhandel</i>	435	131	566
Salg kun ved Auktion	3	18	21
Andre Forretningsformer	432	113	545
<i>Kun Engros</i>	277	864	1141
Salg kun ved Auktion	156	790	946
Andre Forretningsformer	121	74	195
<i>Baade Detail og Engros</i>	88	74	162
Salg kun ved Auktion	7	51	58
Andre Forretningsformer	81	23	104

¹⁾ Economic Series Nr. 23, Markets and Fairs in England and Wales, Part IV, S. 10.

Man ser heraf, hvorledes den *offentlige Markedsform* dominerer *Detailhandlermarkedet* i England, medens den *private Markedsform* er typisk for *Engroshandelen*; men hvorledes Auktionen kendetegner begge Markedsformer.

Om Københavns Grønttorv meddeles f. Eks. følgende Udvikling¹⁾.

Aar	Antal Sælgere i 1000 Personer	Købere	Totalomsætning i Mill. Kr.
1890	90	61	2,3
1937	317	194	42,6

Men afholdes der Marked hver Dag, saa kan Landmanden ikke mere være den normale Sælger til Trods for, at Bilen, foruden at lette Kørslen til Markedet, ogsaa tjener som udmærket Salgsdisk («Truck-Farmeren» blev snart en særlig Type, ikke alene i U. S. A., men ogsaa f. Eks. i Skandinavien. Paa Københavns »Holdepladser for Bøndervogne» parkerede i 1937/38 næsten 8100 Vogne²⁾). I Virkeligheden blev Markedsstandene efterhaanden næsten udelukkende »holdt» af Handlende. Ved Kvindens stigende Beskæftigelse uden for Hjemmet blev Tiden, som hun kunde anvende til Markedsindkøb, dog mindre og mindre. Et stadig stigende Antal Detailforretninger og en stadig tiltagende Gadehandel opstod ved Siden af Markedet for at forsyne Nabolagets Kunder. *De vigtigste Markeder blev i stadig højere Grad og ofte udelukkende benyttet af Engroshandelen.*

Det egentlige New York havde i 1912 ca. 11000 Levnedsmiddel-Butikker; i 1933 androg Butikksantallet i »Food-group» næsten 45000. I Philadelphia voksede Antallet inden for et Tidsrum af 20 Aar fra 1913 til 1933, fra 5400 til ca. 11000 I København fra 10207 i 1925 til 12336 i 1935.

Sidens Verdenskrigens Afslutning kan man inden for Levnedsmiddelhandelen iagttage omtrent følgende Udviklingslinier:

Levnedsmiddelhaandværk bliver i voksende Grad til Levnedsmiddelhandel; Slagter, Bager og Konditor bliver i tiltagende Grad Detailhandlere og vinder dermed Indpas paa Markedet.

Som Reaktion mod de stadig stigende Omkostninger og Avancer inden for Detailhandelen kunde man i Mellemeuropa iagttage en *Genopblomstring af de aabne, i de fleste Tilfælde dagligt afholdte Markeder*, ofte paa privat Grund og gennemgaaende med Handelsdrivende som Sælgere.

¹⁾ Enkeltheder i Københavns Kommunekalender 1938, S. 128—34.

²⁾ Københavns Kommunekalender 1938. S. 134.

Som Følge af den voksende Biltrafik opstod »Roadside Stand«-Udsalg, som oprettedes af Landmanden eller en Handlende ved stærkt trafikerede Gade- og Landevejskurver, som tvinger Bilisten til at sælge Farten¹⁾. Paa Grund af lignende trafikale Forhold opstod siden 1932 i U. S. A. »Super-Markets«,²⁾ som vil blive beskrevet i anden Forbindelse.

Endvidere har Gadehandelen uden Tvivl en stadig voksende Betydning inden for Levnedsmiddelbranchen.

For Berlins Vedkommende mener en halvofficiel Vurdering at kunne angive denne Handels Betydning med følgende Tal for 1931:³⁾

	i % af Kvantiteten	i % af Værdien
Markedshandel.....	42,4	38,3
Gadehandel.....	31,3	37,5
Butikshandel.....	26,3	24,2

Sandsynligvis optræder mange Varer to Gange i denne Opstilling, nemlig første Gang i Markedshandelen og anden Gang i Gade- eller Butikshandelen. Dette skyldes igen Torvehallernes Udvikling.

b) Torvehallen og dens Udvikling.

Engroshandelen paa Levnedsmiddelmarkedet.

Det aabne Marked svarede i stadig mindre Grad til den voksende Gadetrafik og de stadig stigende hygiejniske Krav. Ydermere var Markedet ofte en direkte Hindring for den voksende Færdsel. Derfor gik man over til Oprettelsen af lukkede Markeder, til *Torvehaller*, der til Dels udvikledes til storstilede Engrosmarkeder med betydelige tekniske Anlæg.

Saadanne Haller synes at stamme fra Paris (Oprindelsen menes at kunne søges i et i det 12. Aarhundrede oprettet »Varehus«). De i 1857 i deres nuværende Skikkelse oprettede »Halles Centrales« tjente først kun med 5 af i alt 12 Haller Engros-Handelen.⁴⁾ I Dag er Hallerne derimod næsten udelukkende Engros-Markeder, og den markeds-mæssigt drevne Detailhandel er nu i stor Udstrækning blevet henlagt til 33 Distriktsmarkedshaller. Der findes ganske vist endnu nogle »Detailhandelsafdelinger« i »Halles«. I en amerikansk Konsu-

¹⁾ I Aaret 1929 fandtes der i U. S. A. »Roadside Stands« med i alt 4179 Beskæftigede og en årlig Omsætning af 16.2 Mill. \$.

²⁾ »Super Markets« er ikke, som Navnet tyder paa, virkelige Markeder, men derimod en særlig Slags Detailbutikker med Selvbetjening og »cash and carry« System.

³⁾ Hans Liebe, Preisbildung bei Gemüse und Obst, 52. Sonderheft der Berichte über Landwirtschaft 1931, S. 62.

⁴⁾ En glimrende Skildring af Tilstanden omkring 1871 hos E. Zola: Le ventre de Paris 1874.

latsberetning angives for 1931 Byen Paris' Afgiftsindtægter af »Halles« til ca. 682,000 \$, af Detailmarkedshallerne til ca. 157,000 \$, alle Udgifter og Afskrivninger til ca. 400.000 \$. Der henvises til, at der paa Nabogrunde af private Firmaer drives en betydelig Handel ganske i Lighed med Salget i Hallerne.

I London er en tidssvarende Udvikling stadig blevet forhindret af et Markedsprivilegium stammende fra Aaret 1638. Ifølge dette Privilegium maa der foruden i City ikke oprettes noget Marked inden for en Afstand af 7 Miles fra City. Mellem Londons forskellige Markeder har der fundet en Markedsdeling Sted, nemlig: Billigate tjener næsten udelukkende Fiskehandelen, i Smithfield forhandles Kød, frem for alt frosset Kød, i Leadenhull Vildt og Fjerkræ, Frugt og Grønt i Covent Garden, og kun i den Udstrækning, som City ikke har rettet Indvendinger imod det, er der opstaaet private Markeder, saaledes i Dockanlæggene, i private Lagre, i Godsbanegaarde, hvoraf det formodentlig største, Stratford-Levnedsmiddelmarkedet, er oprettet af »Great Eastern Railway«. ¹⁾

Englands største Frugtmarked findes i Liverpool (Fruit Exchange i Victoria Street).

I Tyskland er Torvehallerne temmelig udbredt til Trods for, at de her er af nyere Dato. I Aaret 1912 fandt Krüer i 21 tyske Byer 44 Haller, hvis Anlægsomkostninger androg i alt 48,4 Mill. RM., men de opfyldte kun i ulige Grad deres oprindelige Formaal. De var i stor Udstrækning blevet Engros-Markedshaller.

Temmelig tidligt begyndte man ogsaa i U. S. A. at oprette Torvehaller. For Philadelphias Vedkommende mener Lippincott²⁾ allerede at kunne finde en Hal i 1683. Alligevel fandt man ved en Undersøgelse i 1918 i 128 Byer med over 30000 Indbyggere 237 aabne Markeder med ca. 17600 Stænde i kommunal Besiddelse, men kun 7500 Stænde i »lukkede Markeder«. I denne Tælling er dog ikke medtaget de store Markeder i Privateje, som til Dels allerede i Aarhundreder har udmærket sig ved høj Udvikling, saaledes f. Eks. The Centre Market i Washington D. C. som indtil dets Nedrivning i 1931 havde en aarlig Omsætning paa ca. 10 Mill. \$.

c) Udviklingen af Engros-Torvehallen i Særdeleshed. (»Wholesale Terminal Produce Market«).

Ved Bygningen af lukkede, bekvemme Haller, har man atter og atter haabet igen at bringe Landmanden og den sidste Forbruger i

¹⁾ Sign. Cuthbert Maugham, Markets of London, London 1931.

²⁾ The Annals 1913, S. 134.

umiddelbar Forbindelse med hinanden. Dette mislykkedes for det meste. Tværtimod dannedes der hurtigt imellem de enkelte Haller igen en Arbejdsdeling. I Berlin havde man f. Eks. for Engroshandelen indrettet een stor Centralhal og for Detailhandelen flere Distriktstorvehaller i de enkelte Distrikter. Udviklingen medførte, at Centraltorvehallen næsten udelukkende tjente Engroshandelsformaal, medens Distriktstorvehallerne, som ikke overalt kunde klare sig i Konkurrencen med Butiks- og selv Gadehandelen, mere og mere blev Engrosmarkeder for enkelte Varegrupper. Iøvrigt har de næppe haft nogen væsentlig hæmmende Indflydelse paa Butiks- og Gadehandelens Udvikling.

Anderledes ligger Forholdet ved den moderne Engrostorvehal, der ofte, som f. Eks. i Berlin, har en egen Banegaard. I U. S. A.'s Storbyer fører et tæt Net af Jernbanespor til Engrostorvehallerne, hvor der endvidere findes Udstillings- og Salgslokaler, Kølerum og Auktionsale samt beskyttede Platforme for Biler. Disse Markedshaller indtager en fast og sikker Plads i moderne Varefordeling. Caroline B. Sherman¹⁾ oplyser, at der i Philadelphia foruden den tidligere nævnte ældgamle berømte Markedshal yderligere findes to nye med i alt 19,5 Mill. \$ i Anlægskapital, og som i Aaret 1930 havde en Omsætning, der formidlede næsten 95% af alle pr. Jernbane ankomne Levnedsmidler. Medens hun anser det kommunale Terminal Produce Market i Bykvarteret Bronx, New York, trods dets Anlægskapital paa 20 Mill. \$ for at være uden særlig Betydning for Forsørgelsen af dette kæmpe-mæssige Forbrugscentrum, fremhæver hun som særlig velorganiseret en Slags Terminal Market i Detroit, hvor der aarligt omsættes ca. 30 000 Vognladninger.

Fisk findes næsten altid paa særlige Markeder, hvor de sælges ved Auktion. Det samme gælder som Regel for Sydfrugter.

Saaledes indtager den moderne Engrostorvehal en betydningsfuld Stilling blandt de moderne nationale og verdensomspændende Engrosmarkeder. Ved direkte Baneforbindelser, egne Banegaarde, Afladningsinstallationer m. m. letter de Varens Fremskaffelse. Særlige Kølerum tjener til letfordærlige Varers Opbevaring. De saaledes konserverede Varer virker tidsmæssigt udlignende paa de altfor store Svælg mellem Udbud og Efterspørgsel. Alligevel bestaar den Fare ved et saa koncentreret Efterspørgsels- og Udbuds-Omraade, at en stærk Engroshandel hemmeligt danner Karteller og derigennem forsøger at bringe Priserne i en for dem gunstig Retning. Derfor har først Paris indført Salgstvang gennem en officiel Salgsmægler, og andre europæiske Lande har fulgt dette Eksempel.

¹⁾ Slgn. Caroline B. Sherman i Seligman's Encyclopædia of the Social Sciences, 1931.

Ganske vist var den oprindelige Grund hyppigt, at man derigennem kunde opkræve Forbrugsskat. De franske Auktionsholdere, »mandataires«, har almindeligt Sælgerprivilegium, fordi de samtidig er Byens Skatteopkrævere; men de maa til Gengæld aflevere Gennemslag af hver enkelt Afslutning til de offentlige Myndigheder, de maa stille Garantier og maa kun sælge i Kommission. Ogsaa i tyske Byer findes saadanne Tvangsformidlere, »die städtischen Verkaufsvermittler«. Deres Stilling ligner den, som indtages af den officielle Kursmægler ved de tyske Børser. For det meste er det dem forbudt at handle for egen Regning med deres eget Markeds Varer; de faar faste Procenter af udførte Salg.

I Tyskland opstod der først en heftig Konkurrence mellem den frie Handel og disse officielle Mæglere; men Forholdet ordnedes senere ved, at de officielle Mæglere kun solgte store Varepartier; Salget til mindre Aftagere overlodes Grossisterne, der som oftest kom til at indtage »Kreditgrossisternes« Stilling. *Prisernes Offentliggørelse* sker gennem de officielle Mæglere. Gennem Offentliggørelsen, nu vel overalt ogsaa ved Hjælp af Radioen, faar Torvehallernes Priser ofte Betydning, ikke alene for det lokale Marked, men langt ud over dets Grænser, og bliver undertiden bestemmende for det nationale Marked, ja, endog for Verdensmarkedet.

Hvor Byernes Forsyningsomraader ligger meget fjernt og spredt, særlig i De forenede Stater, passerer *Levnedsmidler* ofte *flere Markeder*. Beckmann-Engle betegner det som normalt, at Varen i det Omraade, hvor den indsamles, først omsættes paa det saakaldte »primary market«, hvorefter den gaar til »central-markets«, som beherskes af Førstehaandshandelen, og derfra igen til »secondary markets«, til Andehaandshandelen.

5. Engrosmarkederne for Raastoffer og Halvfabrikater.

a) Inddelingsprincip: Forbindelsen og Adskillelsen mellem Vare og Marked.

I tidligere, især tyske Arbejder, finder man nogle af de her omtalte Engrosmarkeder enten under Navnet »Specialmarked«, undertiden ogsaa under Betegnelsen »falske Børser« eller »Winkelbørsen«. Disse Betegnelser er ikke af økonomisk, men derimod af juridisk Oprindelse. Den tyske Næringslovgivning skelner mellem Ugemarkeder, de i retslig Retning særlig regulerede Børser og »Specialmarkedet«. Til sidst nævnte Kategori henregnes ikke alene de egentlige Engrosmarkeder, men ogsaa Julemarkeder o. l., hvor Detailafsætning af for-

skellige Færdigvarer finder Sted. Der har i Tidens Løb af det gamle ugentlige Marked samt det aarlige Marked dannet sig mangfoldige højere udviklede Former lige fra det kun lidet regulerede Kreaturmarked op til Varebørsen. Vi har for de forskellige Former opstillet følgende Trindeling:

b) Raavarernes fire vigtigste Markedsformer.

Vi gaar ud fra de gamle Markedsformers laveste Udviklingstrin, hvor Handelen endnu foregaar, medens *Varen er til Stede*. Ved det næste Udviklingstrin *handler man efter Prøver*. Bliver Varemængderne, som skal omsættes, større, saa sker Bedømmelsen af Vareprøverne før Salgets Begyndelse. Selve Varerne sælger man derefter ved *Auktion*. Men ved de sidste Udviklingstrin er Handelsvaren kun et Begreb, en Type. Paa den Maade kan man opstille: For Raastoffer det gamle *Specialmarked*, hvor man handler om selve det tilstedeværende Varestykke eller -parti; ved Sammentrængen af større Varemængder begynder Markedet at skille sig fra Varerne, man handler efter Prøver. Dette andet Trin kalder vi *Prøvemarkedet*. En særlig Form for dette Marked opstaar ved særlig store Varekvantiteter, hvor Salget ogsaa er skilt fra Prøverne og sker gennem Auktion; det er *Engroshandelsauktionen*. Naar Markedet i sin højest udviklede Form ganske opgiver Forbindelsen med den konkrete Vare og man udelukkende handler efter Belegnelser, Kvalitetsgrader eller Numre, saa opstaar *Varebørsen*.

c) Noteringskommissioner og andre »Markedssurrogater«.

Der har imidlertid for enkelte Varearter i den senere Tid udviklet sig særlige Prisnoteringsformer, der egentlig ikke kan henregnes til nogen af de ovennævnte Markedsformer. Disse Prisnoteringer fastsættes f. Eks. for Mælk, Smør, Bacon o. l. af Producenter og Forhandlere i Fælleskab, ofte ogsaa sammen med Repræsentanter for Regeringen, snart i Tilknytning til lokal Markedshandel¹⁾, snart uden. Det bliver Priser, som er i Overensstemmelse med den almindelige Markedssituation eller rettere med Markedsbedømmelsen (Tendenspriser eller »Richtpreise«). Vi vil kalde dem *Noteringskommissioner*.

For Færdigvarers Vedkommende er af ældre Former opstaaet *Prøvemessen*, ligesom *Udstillingerne* mere og mere har udviklet sig til et Middel til Vareafsætningen.

¹⁾ Paa Københavns Grønttorv f. Eks. Lørdag Morgen Kl. 9 af et Udvalg bestaaende af 4 Sælgere og 4 Købere med Torvets Inspektør som Formand.

Alle disse Former er endnu i Udvikling. Overgangene er talrige, og især begaar Varebørsens Fremstillere Uret imod Virkeligheden, naar de inddeler Markederne efter rent juridiske Forhold. Hvad man i saadanne Fremstillinger kalder for »falske Børser« eller »Winkelbørsen« o. l., er Markedsformer, der fremviser Lighedspunkter med de rigtige Børser uden dog at opnaa disses forfinede Form. Men derfor er de ikke mindre formaalstjenlige og absolut ikke mindre vigtige eller af mindre Værdi. Vi forsøger at beskrive Markedsformerne paa følgende Maade:

d) Det gamle Specialmarked og dets Videreudvikling.

Herved forstaas Markeder, paa hvilke der finder en ikke reguleret Handel Sted mellem de enkelte Deltagere om de enkelte Handelsobjekter. Paa de ældste af disse Markeder omsattes især Landbrugets Produktionsmidler, frem for alt kan nævnes Kvæg- og Hestemarkederne. De har indtil i Dag bevaret deres Betydning og deres ofte lidet tiltalende Form. Andelsselskaber og Storstovirksomheder har dog undertiden oprettet velindrettede Salgshaller.

Ogsaa paa dette Omraade kan man observere en Videreudvikling.

Medens der i tidligere Tider kun sjældent fandt Kvægmarked Sted, først vel kun i Tilknytning til andre aarlige Markeder (Jahrmarkt), blev det senere et særskilt Ugemarked. Siden Aarhundredeskiftet har Kvægmarkedet igen delt sig i Markeder for Opdrætningsdyr og Slagtedyr. Slagtemarkederne flyttede ved den større Udbredelse af offentlige og private Stor-Slagterier — i U. S. A. »The packing industry« — ind i disse. Saadanne Markeder afholdtes med stigende Hyppighed og blev til sidst i de største Byer afholdt daglig. I De forenede Stater er disse Markeder af uhyre Omfang. Ud af Chicago's Stock Yards førte man i Aaret 1923 daglig ca. 13.000 Stkr. Kvæg og Kalve, 13.500 Faar og 35.000 Svin for det meste til øjeblikkelig Slagtning. Ved mange Arter Slagtekvæg udvikledes derigennem en Terminhandel for de vigtigste Arter efter slagtet Vægt. Ved Siden af de sædvanlige Markeder for Nytte- og Opdrætsdyr afholdes til Fremme af Kvægavlens Landbrugsudstillinger. Selve Købhandelen er først i London allerede i 1888 blevet til rigtig Børshandel. I London's Produce Exchange's Lokaler »Hibernia Chambers« afholdes Kødbørsen med Mæglertvang og officiel Prisnotering, en Prisnotering, der i stor Udstrækning gælder for »Fredag efter Ankomst« og som er af særlig Betydning for Danmarks Landbrug (Culbert Maughan S. 178); lignende i Chicago, dog betvivles her undertiden Prisdannelsens Frihed. (Man hævder, at

der i hvert Fald periodevis findes Trustsammenslutninger eller i det mindste Prisaftaler mellem de store »Packing-Selskaber«).

Denne Markedsform anvendes ogsaa for alle de Varer, som i de 2—3 sidste Menneskealdrer er trængt stærkt ind i Massernes Forbrug, især oversøiske Raastoffer som Uld, Te, Tobak, Pelse og eksotiske Træsarter. Fra Indlandet kom Hør og Huder, Humle og Æg, og endog visse Halvfabrikata som Læder, Garn og disses Affaldsprodukter, i Kina ogsaa Raasilke, ja selv færdige Silkestoffer trængte ind paa Markedet i dette Land. For disse Varer maatte der udvikle sig særlige Handelsformer.

e) Prøvemarkedet.

Paa dette findes ikke mere selve Varen, men derimod kun Prøver. Endnu forhandles ganske vist det enkelte Parti, men dette findes paa Lageret, i Pakhus, i det forankrede Skib eller er maaske endnu under Transport, medens Prøven ad en hurtigere Rute sendes til Markedet. Saaledes sendte de russiske Hørproducenter deres Varer til Hørmarkedet i Breslau; Spinderierne i Bielefeld sendte ligeledes deres Indkøbspersonale derhen eller opkøbte gennem en Mellemand. Herved forandres allerede det gamle Specialmarkeds Billede paa afgørende Maade: Køberne er hyppigt ikke mere selv til Stede; det samme gælder Sælgerne. *Ordresalg* og *Ordrekøb* kendetegner Forretningsgangen. De officielle Prisnoteringer, som ogsaa hyppigt fandtes paa de gamle Specialmarkeder, bliver nu en ufravigelig Regel.

En forholdsvis højt udviklet Form for et saadant Prøve-Engrosmarked er Berlins »Frühmarkt«. Dette har udviklet sig af Torvehandelen (Gendarmenmarkt) for Korn, Mel, Foderstoffer og lignende Landbrugsprodukter, idet Æghandelen føjedes til de tidligere Varer. Markedet blev flyttet til Børsbygningen og fik som »Specialmarked for Varer« sin egen Markedsforordning.

Gennem dette Markeds Noteringer, som hovedsagelig skulde gælde for Stor-Berlin, fik det Indflydelse paa hele Tysklands Prisdannelse. Lignende Udvikling viser ogsaa de andre Engrosmarkeder, f. Eks. de, der afholdes i Børslokalerne i Hamborg, og over hvilke Handelskammeret offentliggør en »Vareprisliste«.

Det er temmelig sandsynligt, at der den Dag i Dag omsættes store Mængder effektive Varer paa Prøvemarkederne, d. v. s. Salg ved Hjælp af Prøver paa Basis af enkelte Kontrakter. Ofte afholdes Salget i Varebørsens Lokaler, slet ikke sjældent ved Siden af Engros-Auktionen, en Omsætningsform, som danner et højere Udviklingstrin af Prøvemarkedet.

Hvor Varer nemlig strømmer sammen i store Mængder, vil der være stor Tilbøjelighed til at løse Varehandelen fra selve Varen og kun handle rent børs-mæssigt efter Betegnelser, efter opstillede Vare-kvaliteter. Hvor dette imidlertid ikke lader sig gøre, og hvor der allige-vel hurtigt skal omsættes store Varemængder, der udvikles en særlig Form, nemlig:

f) Engros-Auktionen.

Ved denne foretages Eftersyn og Salg af Varen for det meste i for-skellige Lokaler. Det egentlige Salg overlader Sælgeren principielt til Trediemand, nemlig Auktionarius. Mellem mange indbyrdes konkur-rerende Indkøbere vil man med kortest mulig Frist finde den, der er villig til at betale den højeste Pris.

aa) Engros-Auktionens Udvikling og vigtigste Omraader.

Denne Markedsforms Oprindelse mener man at skulle søge i Midten af det 17. Aarhundrede hos de hollandske Koloniselskaber. For hur-tigst muligt at faa omsat af deres oversøiske Skibsladninger solgte disse Selskaber ved Hjælp af den offentlige Auktion til den højest bydende Køber. Denne Afsætningsform har vist sig at være ganske særlig egnet, hvor en enkelt, lidet forretningsvant Sælger eller Sæl-gergruppe stod over for »drevne« Aftagere, som ikke let paa anden Maade kunde blive bragt til at afgive deres højeste Bud. Derfor blev Auktionen ogsaa den staaende Form, under hvilken de offent-lige Institutioner gennemfører eventuelle Salg. Særlig yndet er denne Form endvidere, hvor Producentsammenslutninger, ogsaa Andelssel-skaber, optræder som Sælgere. Almindeligt bliver Auktionsmarkedet for alle de Massevarer, for hvilke de enkelte Partiers Udfald stadig er forskelligt, især fra Aar til Aar, undertiden ogsaa fra Ladning til Ladning, f. Eks. Uld, Pelsvarer, Elfenben, Indigo, Te, Vin, Fisk o. s. v., mere og mere ogsaa Grøntsager. Her maa Anvendelsesmulig-hederne og dermed Handelsværdien fastsættes paa ny for hvert en-kelt Parti.

Dertil kommer *Nødsalg*. Jernbanerne bortsælger ved Auktion Varer, for hvilke de ikke paa anden Maade kan erholde Fragten, særlig naar det drejer sig om letfordærlige Varer, som f. Eks. Fisk eller Grønt-sager. Men ogsaa paa selve Børserne sælger man ved de saakaldte »Eksekutioner« Aktier ved Auktion uden Kursnotering; undertiden endog Papirer, der bliver noteret, men som af en eller anden Grund savner Købere for de til Stede værende Mængder paa det givne Tidspunkt.

De regelmæssigt afholdte Engros-Auktioners Virkefelt har i de sidste Aartier udvidet sig stærkt.

*bb) De indenlandske Auktioner i Særdeleshed,
(lokale og regionale).*

Marie Kröhne har efter Auktionernes Beliggenhed søgt at skelne mellem Auktioner, paa hvilke *Forbruget* koncentrerer og Auktioner, som koncentrerer *Producenternes Tilbud*. Som Eksempler paa Auktioner, der koncentrerer Forbruget, kan man tage de Auktioner, der finder Sted i Nærheden af store Forbrugscentre. Men denne Forskel er sikkert hovedsagelig af ydre Karakter. Mere naturligt er det derimod at skelne mellem Auktioner for *Hjemmemarkedet*, som altsaa tjener det mere lokale og nationale Behov og saadanne, som tjener den *internationale Handel*, frem for alt selve *Verdenshandelen* i egentlig Forstand. Sikket er nogle igen hovedsagelig Producentmarkeder, andre derimod Konsumentmarkeder, medens selve Prisdannelsen ved samtlige Markeder først og fremmest retter sig efter den største af disse Auktioner. I Indenrigshandelen findes visse Varearter, som simpelthen nødvendiggør Auktionsformen. Ved f. Eks. Træ er en anden Salgsform næppe mulig. Da man under Verdenskrigen ved den almindelige Prisfiksering under en eller anden Form prøvede at gennemføre en »rimelig Pris« eller Maksimumspris for Træ i Tyskland, viste det sig, at det næsten var helt umuligt. Da Træ falder meget forskelligt ud, og da Transportomkostningerne andrager meget forskelligt store Beløb, Forskellen andrager undertiden flere Hundrede Procent, lod noget saadant sig simpelthen ikke gennemføre. Da man alligevel forsøgte at fastsætte Priserne efter sagkyndig Vurdering, blev den, der forstod at vinde den paagældende Forstmands Sympati, betænkt med økonomiske Fordele, der var ensbetydende med en slet og ret Foræring; for havde Videreforarbejdningen først fundet Sted, var det ikke mere muligt at bedømme Prisdannelsen for de talløse Træprodukter. Lignende var Forholdet ved Vin, hvor det forskellige Udfald ligeledes umuliggjorde enhver Regulering. Det samme var Tilfældet for Avlsdyr, hvor dog kun den budte Pris kunde vise, hvem der mente at kunne anvende det paagældende Dyr med bedst mulig Udbytte. For Huder har de tyske Slagterforbund i Begyndelsen af Halvfemserne i det 19. Aarhundrede indført Auktioner samt et Net af Andelsselskaber over hele Landet, som har bevirket en stærk Stigning i Slagterens Indtægter samtidig med, at denne Vares Kvalitet har undergaaet en stor Forbedring. Under Verdenskrigen lykkedes det ganske vist til Tider paa dette Omraade at gennemføre Tvangsfordeling og Maksimumspriser, dog med stadig aftagende Succes. For Huder ophævedes Prisfikseringen først, nemlig allerede i

Sommeren 1919. Ogsaa denne Vares Natur medførte, at kun Prisen var i Stand til at afgøre, hvem der havde de bedste Anvendelsesmuligheder.

Men alligevel virkede Engros-Auktionen i Krigs- og Inflationstider paa Grund af Varemangel og usikre Markeds- og Pengeforhold gennemgaaende fordyrende. Auktionen gennembrød nemlig lettest eventuelt bestaaende Forestillinger om traditionelle Prishøjder. Den passede absolut ikke ind i den Tankegang, der beherskede Krigens og Efterkrigstidens Prislovning, og som søgte at gennemtvinge »rimelige« Priser, der dækkede Produktionsomkostningerne og en passende Fortjeneste. Derfor gennemførtes i Tyskland under Verdenskrigen Auktionsforbud mod Raastoffer og Levnedsmidler i stor Udstrækning. Kun Træ og Vin kunde som vist ikke underkastes disse Forbud. Efter Krigens Ophør virkede Auktionerne ved Handelens Frigivelse med kun faa Undtagelser i Begyndelsen prisforhøjende; men snart opfyldte de igen deres oprindelige Opgaver.

Ogsaa her kan man iagttage, hvorledes Markedet stadig søger bort fra Varen. Tømmersalget fandt tidligere Sted i Skoven. Senere var man dog i Stand til at beskrive den Vare, som man ønskede at sælge gennem saa detaillerede Betegnelser, at man afholdt Auktionen uden Varen og ved Hjælp af de saakaldte »Trælistere«, der f. Eks. inden for den svejtsiske Tømmerhandel gav de nødvendige saglige Oplysninger.

Det samme skete for Sydfrugthandelens Vedkommende i London og især paa Europas største Marked i Liverpool, hvor man for det meste lader Varen blive i Skibene til efter Auktionen, medens man fremlægger elegant udstyrede Prøver ved Siden af Auktionslokalet.

cc) Verdenshandels-Auktioner.

I Princippet er der ingen Væsenforskel mellem lokale Auktioner og Auktioner, som benytter sig af hele Landes eller flere Kontinenters Produktioner. Alligevel medfører de usædvanlig store Afstande mellem Køber og Sælger særlige Handelsformer og -usancer.

For det første er disse Verdenshandels-Auktioner, især de, som ligger i europæiske Havnebyer, præget af gamle Traditioner. Sendte Tobaksplantageejeren paa Sumatra, eller Indigogrossisten i Kobe (Japan) eller Kalkutta, sin Vare til Europa, saa kunde han øjensynlig ikke i Forvejen stille et fast Priskrav. Han kunde ikke vide, hvad andre Lande vilde tilbyde, hvorledes Efterspørgslen vilde forme sig, eller hvorledes Valutaen eventuelt vilde svinge. Som Følge heraf kunde han næsten kun sende sin Vare til et større Marked for at give den til en Tillidsmand i *Konsignation*. Fra en Koloni gik Varen

for det meste til Moderlandet, delvis paa Grund af Moderlandets Forskrift i ældre Tider, men ikke mindre ogsaa grundet paa Kapitalforhold og simpelthen efter gammel Coutume. Tobak og andre Produkter fra de hollandske Kolonier gik til de hollandske Havne, talrige andre Varer sendtes til de engelske Havne, og dertil kom endnu Moderlandene Belgien, Frankrig, Tyskland og for Grønlands Vedkommende Danmark. Saa snart Ladningerne fra de forskellige Kolonier var samlet, fandt man den mest købelystne Køber netop gennem Auktionen. Ifølge gammel Tradition har Hudson-Bay Selskabet sendt Afskibningerne fra Kanada til eet eneste Firma i London. Til Trods for, at dette Firmas Monopolstilling forlængst er brudt, kan man dog den Dag i Dag ikke bestride den uhyre Betydning, som dets London Auktioner har for amerikanske Sendinger.

Nogle Aar efter Verdenskrigen blev iøvrigt samtlige Londoner Pelsauktionsholdere sammensluttet i eet enkelt Firma (The London Public Fur Sales Committee, dannet af 10 forskellige Firmaer). Auktionsbygningen kaldes Hudson Bay Exchange.

dd) Yderligere Arbejdsdeling:

Auktioner i henholdsvis Producent- og Konsumentomraader.

Var de til Afskibning bestemte Varemængder i et Landomraade meget store, var det særdeles nyttigt at foretage den *første Sortering* og Fordeling nogenlunde efter Modtagerlande i *selve Producentlandet*. Forbrugslandene begyndte endog at sende deres Opkøbere til de vigtigste Producentlande, saaledes f. Eks. til Uldauktionerne i Sidney, Melbourne og Kapstaden, til Træauktionerne i Finland og Riga og ligeledes til Pelsauktionerne i Nordamerika. Ved nogle Varer synes det, at de gamle store Auktioner opløses i talrige mindre Auktioner i Fremstillingslandene. Men heller ikke her gaar Udviklingen skematisk. Man kan iagttage, at en og den samme Vare findes paa flere Auktioner efter hinanden. Samtidig har der udviklet sig en vis planmæssig Regulering inden for Engros-Auktionerne. Saaledes har, som allerede nævnt, de tyske Slagterforbund paa en meget behændig Maade fastsat Tid og Sted for Hudeauktionerne over hele Riget. Ved de oversøiske Auktioner har man gensidig taget Hensyn til hinanden; ved ensartede Auktioner i England og Holland har man reguleret Tidspunktet saaledes, at Auktionerne afholdtes efter hinanden.

cc) Salgsform og -teknik.

Sælgeren behøver øjensynlig ikke at være til Stede ved denne Salgsform. Hans Vares Værdi bliver bestemt gennem den ensi-

dige Konkurrence blandt Køberne. Derfor optræder foruden Mægler eller Auktionarius som oftest Konsignator paa Sælgerens Vegne. Ofte fastsætter Sælgeren en Minimumspris, som *skal* naas, idet Partiet i modsat Fald trækkes tilbage fra Auktionen. Men for det meste overlader han ogsaa denne Afgørelse til sin Tillidsmand paa Markedet. Køberen maa, dersom han ikke er i Besiddelse af nøjagtige Prøver af de enkelte Partier, gennemgaaende selv være til Stede, dog finder ogsaa Ordrekøb hyppigt Sted. Som Følge heraf dannes Auktionernes Organisation enten af Producentens Tillidsmænd, i Indlandet som oftest af Myndighederne eller af *Andelsvæsenet*, inden for den øversøiske Handel af Mæglere og disses Sammenslutninger.

I Holland, hvor der beregnes Auktionsgebyrer for hvert enkelt Salg, indtager Auktionarius en offentlig Stilling paa lignende Maade som »Mandatairen« i de parisiske Torvehaller. Endvidere har man private Mæglere, hvis Forretninger gennemgaaende har udviklet sig til Storforetagender, som oftest Aktieselskaber (Auction Sales Companies). I mange Tilfælde har Mæglerne sluttet dem sammen og monopoliseret Formidlingen; saaledes er det europæiske Uldmarked koncentreret paa 7 Mæglere, som ejer Wool Exchange i London; lignende ligger Forholdet ved Kolonialbørsen paa Mincing Lane, Sammenslutningen af Londons »Wood-Merchants« o. s. v.

Auktionsteknikken er enten, at Køberne *overbyder hinanden* — »Aufbieten« — eller, at Sælgeren — Auktionarius — først nævner *faldende Tilbudspriser* »Abbieten«. I sidstnævnte Tilfælde har Auktionsholderne ofte allerede angivet en Værdi for hvert Parti (engelsk »Lot«, hollandsk »Kavelings«) i deres Prospekter og begynder Prisfastsættelsen ved Opraab af denne Pris, idet de derefter nævner nedadgaaende Priser, indtil de finder Interessenter, hvorefter Køberne hyppigt begynder at overbyde hinanden.

En tredje Auktionsteknik er »Indskrivning«.¹⁾ For at undgaa de hyppigt iagttagne »Køber-Karteller«, forlanger Sælgerne, at der indtil Salgsdagen foreligger et skriftligt, lukket Tilbud. Dette System blev allerede tidlig indført ved de hollandske Tobaksauktioner; hyppigt benyttes denne Form ogsaa af de offentlige Myndigheder ved Salg eller andre Tilbud (Submission, Licitation).

Ved mange Auktioner har man siden Verdenskrigen indført »elektriske Bud« (Køberen trykker paa en elektrisk Knap); men ogsaa ved andre Fremgangsmaader opstaar der sjældent alvorlige Vanskeligheder ved Engros-Auktionerne paa Grund af Spørgsmaalet om, hvorvidt og hvorledes et Tilbud er afgivet.

¹⁾ Særlig indgaaende fremstillet af Hellauer, Handelsverkehrslehre § 33—36.

Købmandsstandens Organisationer straffer ubønhørligt den, som ikke staar ved afgivne Bud, med Udelukkelse fra nogen som helst Deltagelse i Markedet; det fortæltes Forfatteren, at som Følge deraf forefaldt der f. Eks. ved Londons Pelsauktion, højst 2 saadanne Tilfælde i Løbet af 20 Aar.

ff) Prisdannelsen paa Engros-Auktionerne.

Disse Markeders Opgaver vil altid omfatte mere end den egentlige Vareomsætning. Selvom der ikke for de enkelte Vareklasser kan nævnes en bestemt Pris, bekendtgøres dog »Prisgrænserne« f. Eks. »Prisen fra 7,5 til 8,5 sh«; saaledes paa Uldmarkedet for »Merinos« af forskellig Oprindelse, for »Crossbreeds«, »Cheviots« etc. Disse Offentliggørelser, som for det meste udgives af Mæglerne, paa større Markeder af de paagældende Brancheforeningers Ledelse, virker uden videre overalt prisdannende. Elisab. Liefmann-Keil¹⁾ har forsøgt at give en teoretisk Fremstilling af, i hvilken Udstrækning Markedslovene gør deres Indflydelse gældende paa Auktionerne.

Ogsaa paa Raastofferne, som endnu ligger paa Lagrene, Halvfabrikaterne og de færdige Varer, har disse Lister over Auktionspriser en afgørende Indflydelse. Derved maa man ganske vist skelne mellem Mæglerfirmaernes Prislistes, der — som allerede bemærket — udgives før Engros-Auktionen og saadanne, som viser de *virkelige opnaaede* Priser paa en Auktion. De førstnævnte Priser er kun Vurderinger; de sidstnævnte derimod virkelige, for Prisdannelsen afgørende, Resultater. Nogle sætter deres første Vurdering af Partierne ved Siden af de senere faktisk opnaaede Priser.

Saadanne Prismeddelelser bliver ogsaa ofte udsendt af enkelte Engrosforetagender, naar der ikke finder egentlige Markedsforretninger Sted. For Eksempel har der i Oste-Engroshandelen i Allgäu udviklet sig den Skik, at et Engroshandelsfirma offentliggør de Priser, som dannes ved den lokale Handel. Paa lignende Maade overtager visse Raastof- og Halvfabrikat-Karteller prisdannende Opgaver. Heller ikke her opstaar Priserne vilkaarligt, men under Hensyntagen til Forraad og Behov. For Eksempel har Prisbekendtgørelsen for Hæmatitjern, som gennem en lang Aarrække er blevet opstillet af det tyske Raajernsforbund, mindst lige saa stor Betydning som Engros-Markedernes Prislistes.

¹⁾ Elisab. Liefmann-Keil, Organisierte Konkurrenz-Preisbildung; Grosshandelsversteigerung und Warenbörse, Leipzig 1936 (i og for sig et teoretisk Bidrag til »Monopol-Polypol«-Læren).

For ingen af disse Markedsformer findes faste, juridiske Regler. Kampen mellem Tradition og det hensigtsmæssige bestemmer Handelssted og -form. Af 157 Engrosmarkeder for Smør i Øst- og Syd-England solgtes der paa de 127 kun ved Auktion, paa 21 ved uregulerede Enkeltforretninger og paa 9 ved begge Former (Economic Series Nr. 23 S. 11). Denne engelske Tilpasning af Formen efter Formaål gælder ogsaa ganske specielt for Varebørsen.